

VALSTRIKKEN IN DE SYSTEMATIEK

De beginnende amateur-malacoloog wordt wel eens voorgesteld als een kleuter die "zijn eerste schreden" waagt in een geheimzinnig bos, "vol voetangels en klemmen", en met duizend kansen om "het spoor kwijt te raken". Hij is blij op zijn zwerftocht nu en dan een vakman tegen te komen, die een eindje met hem meeloopt, hem opmerkzaam maakt op verdekt opgestelde valstrikken, en hem nu en dan eens waarschuwend toeroept: ho, ho, kalmpjes aan; dat gaat mis op die manier !

"Vallen en opstaan" is een veel voorkomend verschijnsel bij de vermetelen, die een deel van het bos zelf willen ontdekken, maar zelden zal een amateur overkomen zijn, wat mij onlangs gebeurde, namelijk dat ik uitgleed en languit met mijn gezicht in de modder viel

Gelukkig waren er enkele brave borsten in de buurt, die bemoedigende schouderklopjes kwamen geven en mij troostend toespraken met "kom kerel, huil maar niet. Heb je je erg bezeerd ? Het is niet zó erg. Beken maar gauw aan de goêgemeente, dat je een grove misstap hebt begaan, en alles is vergeven en, neen, niet vergeten, want wij noteren dit voorval natuurlijk wèl in de Zoological Record, het grote register-van-goed-en-kwaad van alle zoölogen ter wereld".

De toedracht was als volgt. Al jaren lang was ik verstrikt in de systematiek der Sphaeriiden van Afrika, die daar in vier genera vertegenwoordigd zijn. Op een kwade dag kreeg ik uit zuidwest-Afrika, dat geïsoleerde gebied met zijn vele endemische vormen, een aantal tweekleppigen toegestuurd, van ongeveer 6 millimeter grootte, die in geen van deze genera ondergebracht konden worden. Jaar-in, jaar-uit bleven deze schelpjes met een groot vraagteken in mijn collectie en steeds meer raakte ik ervan overtuigd, dat zij nergens in de malacologische literatuur beschreven waren. Dus besloot ik tot publicatie over te gaan. De soort kreeg een nieuwe genusnaam en deed als Micranodonta regii zijn intrede in de malacologie (Archiv für Molluskenkunde, 1965, vol. 94, p. 47-50, figs. 1-4). De genusnaam, omdat de soort enigszins op een miniatuur Anodonta lijkt; de tweede naam, omdat Karl Regius de verzamelaar was. Na publicatie ontving ik twee brieven van mensen, die

hun voorhoofd fronsten: Dance en Mandahl-Barth. En van elders kreeg ik een levend verzameld exemplaar op alcohol. De ontnuchtering volgde. De bedriegelijke twee-kleppigen bleken niet tot de Lamellibranchia te behoren, zelfs niet tot de Mollusca, maar tot de Crustacea, de kreeftachtigen !! Het was dus niet een determinatiefout op soortelijk niveau noch een simpele vergissing in genusnaam, neen, de fout zat op topniveau van de zoölogische hiërarchie. Met overslaan van de categorieën familie, orde en klasse, gold het hier een misstap ter grootte van een afdeling. Een walvis voor een vis aanzien, en een vleermuis als vogel betitelen, waarbij men zich slechts in "klasse" vergist, is, vergeleken hierbij, kinderspel. De moraal van dit voorval is: zelfs op jacht naar mollusken, kan men een bok schieten.

Een troost bij al deze misère is, dat ik gelukkig niet de enige ben die in deze valstrik van de Schepping gestapt is. De befaamde malacoloog E. VON MARTENS beschreef in 1866 een variëteit elongatum van Pisidium amnicum, verzameld in Egypte. C.F. Jickeli vestigde er in 1874 de aandacht op, dat het hier geen mollusk betreft, doch een kreeftachtige, behorende tot het genus Estheria. Een overeenkomstige fout heeft later de bekende verzamelaar PARREYSS gemaakt. Waarschijnlijk betreft het in deze gevallen dezelfde soort als mijn "Micranodonta". Deze kleine kreeftachtigen komen alleen in tropische en subtropische streken voor, maar ook in streken met gematigd klimaat kan men dergelijke grove determinatievergissingen begaan, namelijk met de schaaltsjes van bepaalde soorten van, eveneens tot de Crustacea behorende Ostracoda, waarvan in ons land een twintigtal soorten voorkomt. Bij revisie van Pisidiumcollecties blijkt strijk en zet, dat vooral de witte schaaltsjes Candona-soorten worden aangezien voor embryonen van Sphaerium(Musculium) lacustre(Müller) of voor jongen van Pisidium obtusale Pfr.

Een even verdekt opgestelde valstrik, waar al heel wat systematici ingetrapt zijn, vindt men bij de insecten, en wel bij de Trichoptera. Jaren geleden verzamelde ik eens op Corsica enkele, fraai met zandkorreltjes beplakte Valvata's. Tenminste, dat dacht ik op het eerste gezicht. Onder de loupe was echter niets van een kalklaag te zien. De huisjes dezer "Valvata's" bestonden alleen uit een laag kunstig aaneengekitte zandkorreltjes ! Onder de naam "Valvata cristata" vindt men van deze "gastropode" duidelijke afbeeldingen (pl. 7, fig. 32,33) in Benoit's werk over de niet-mariene mollusken van Sicilië (1875). En als "Valvata agglutinans Tassinari" was dit, bedriegelijk als slakkenhuisje gebouwde kokertje van een insect reeds eerder als mollusk gepubliceerd. Bekende zoölogen als LEA, SWAINSON, GOULD, SOWERBY en zelfs LAMARCK hebben overeenkomstige vergissingen gemaakt. En als wij BOURGUIGNAT (Aménités Malacologiques, 1859, p. 158) mogen geloven, zou Dentalium pellucidum, beschreven door de beroemde LINNÉ, de vader der Systematiek nog wel, niets anders zijn dan het huisje van een bepaalde kokerjuffer !

Wie kent meer van deze bedriegelijke "nabootsingen" van schelpen en slakkenhuisjes ?

J.G.J. Kuiper

En nu dan behoort KUIPER pas met recht tot het illustre gezelschap met -klinkende- namen in malacologische kringen.

L.B.